

ΓΕΝΙΚΟ ΕΠΙΤΕΛΕΙΟ ΣΤΡΑΤΟΥ

ΔΝΣΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΥ

ΜΕΛΕΤΕΣ ΣΧΟΛΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΥ

«Μισθοί και παραγωγικότητα εργασίας»

Υππτος Ιωάννης Αζναουρίδης

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 2018

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. Εισαγωγή.....	4
2. Η θεωρία των ανταγωνιστικών επιδιώξεων του Robert Rowthorn....	5
3. Η πολιτική της εσωτερικής υποτίμησης.....	8
4. Η ευκαμψία των μισθών.....	9
5. Οι μισθοί και απασχόληση στην Ελλάδα.....	15
6. Συμπεράσματα.....	21
Βιβλιογραφία.....	23

Μισθοί και παραγωγικότητα εργασίας

1. Εισαγωγή

Σύμφωνα με την κρατούσα Νέο Κεϋνσιανή αντίληψη (Artis, 1998 και Pissaridis, 1997) σε χώρες που αντιμετωπίζουν ανισορροπίες στο Ισοζύγιο Εξωτερικών Συναλλαγών, η ευελιξία των μισθών αποτελεί κρίσιμο εργαλείο προσαρμογής. Η αποτελεσματική και ταχεία προσαρμογή μιας οικονομίας στις διαταραχές, ιδιαίτερα σε χώρες όπως η Ελλάδα με υψηλό δημοσιονομικό έλλειμμα, απαιτεί την ύπαρξη ευέλικτης αγοράς εργασίας (ευκαμψία μισθών, κινητικότητα εργαζομένων, άρση εμποδίων κλπ).

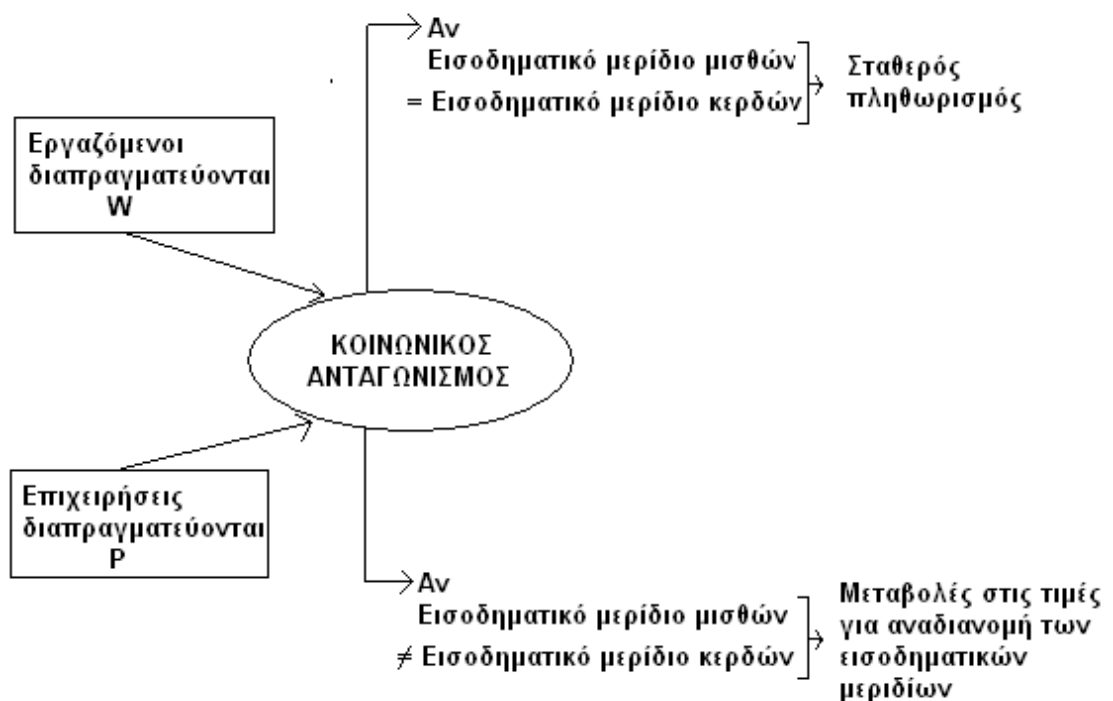
Οι Berthold et al (1999) υποστηρίζουν ότι το υψηλό δημοσιονομικό έλλειμμα εμποδίζει τη λειτουργία των αυτόματων σταθεροποιητικών μηχανισμών απόσβεσης διαταραχών, (shock absorbers). Παράλληλα οι θέσεις των εργαζομένων περί «δίκαιου μισθού» (fair wage), οι ρήτρες διασφάλισης (των εργαζομένων), οι πολιτικές πρακτικές, ο συσχετισμός δυνάμεων εργοδοτών-εργαζομένων, η διάρκεια των συλλογικών συμβάσεων εργασίας και οι συλλογικές διαπραγματεύσεις, ενισχύουν την ακαμψία των ονομαστικών μισθών W .

2. Η θεωρία των ανταγωνιστικών επιδιώξεων του Robert Rowthorn.

Στο άρθρο «*Conflict, inflation and money*», (Cambridge Journal of Economics No 1), ο Robert Rowthorn (1977) εισάγει στο βασικό κείνσιανό υπόδειγμα την έννοια του κοινωνικού ανταγωνισμού. Το υπόδειγμα με δύο τομείς, ιδιωτικό και δημόσιο, περιγράφει τη διαπραγμάτευση των εργαζομένων (μέσω των συνδικάτων τους) του ονομαστικού μισθού τους W ώστε να φθάσουν σε ορισμένο επίπεδο διαβίωσης. Η διαπραγμάτευση αυτή προσδιορίζει έμμεσα και τον πραγματικό μισθό $\frac{w}{p}$. Οι επιχειρήσεις από την άλλη μεριά, θέτουν τιμές P που αντιστοιχούν στο επιθυμητό για αυτές επίπεδο κερδοφορίας. Οι διαφορετικές αυτές επιδιώξεις δημιουργούν ανταγωνισμό μεταξύ εργαζομένων και επιχειρήσεων για την **πρωτογενή διανομή** του προϊόντος.

Οι εργαζόμενοι επιδιώκουν την υψηλότερη δυνατή αύξηση μισθών, οι επιχειρήσεις από την άλλη επιδιώκουν την υψηλότερη δυνατή αύξηση τιμών. Η σχετική ισχύς των δύο πλευρών προσδιορίζεται από τους θεσμούς της αγοράς και το ποσοστό ανεργίας.

Σχήμα 1. Κοινωνικός Ανταγωνισμός

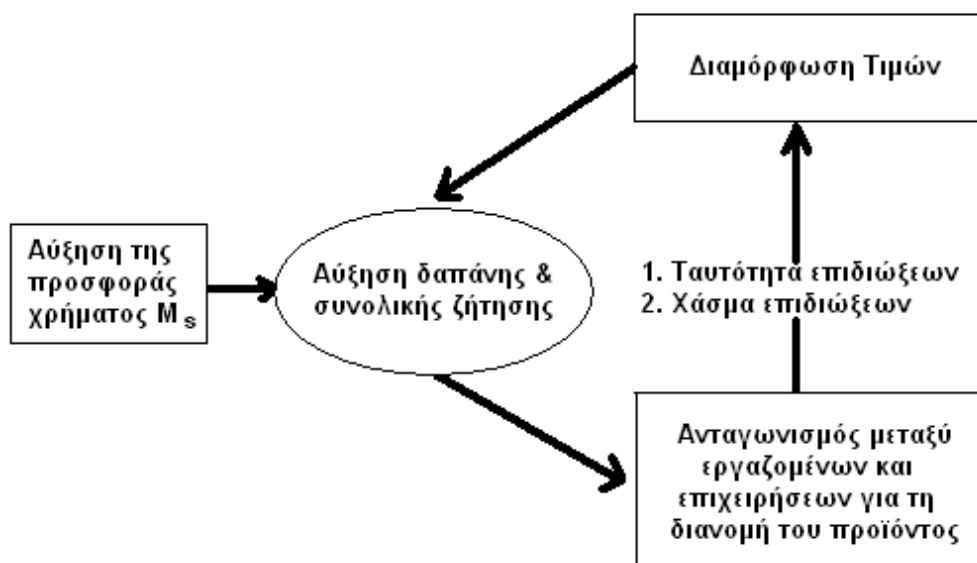
Όταν το εισοδηματικό μερίδιο των κερδών που επιδιώκουν οι επιχειρήσεις συμπίπτει με το εισοδηματικό μερίδιο των μισθών που επιδιώκουν οι εργαζόμενοι, ο πληθωρισμός παραμένει σταθερός.

Όταν τα δύο μερίδια διαφέρουν, οι επιχειρήσεις αυξάνουν τις τιμές τους προσπαθώντας να ανατρέψουν τη διανομή του προϊόντος που καθορίστηκε στη διαπραγμάτευση.

Όταν μειώνεται το προς διανομή εισόδημα μεταξύ επιχειρήσεων και εργαζομένων (αύξηση φόρων και κόστους εισαγόμενων προϊόντων), αυτοί υπερασπιζόμενοι τα εισοδηματικά τους μερίδια προβαίνουν σε αντισταθμιστικές αυξήσεις μισθών και τιμών.

Ο Rowthorn (1980), προτείνει άσκηση νομισματικής πολιτικής που να τονώνει τη ζήτηση και να μπορεί να μετατρέψει τα αποτελέσματα της εισοδηματικής πολιτικής επί των τιμών σε αποτελέσματα επί της παραγωγής και της απασχόλησης. Με τον τρόπο αυτόν το σύστημα θα λειτουργεί με λιγότερη ανεργία και σταθερό πληθωρισμό. Η αύξηση της προσφοράς του χρήματος, η οποία προϋποθέτει δυνατότητα άσκησης ανεξάρτητης νομισματικής πολιτικής, προκαλεί αύξηση της ζήτησης την οποία ακολουθεί ο κοινωνικός ανταγωνισμός για τα εισοδηματικά μερίδια μισθών και κερδών. Το χάσμα των επιδιώξεων αποτελεί την κινητήρια δύναμη αυξήσεων των τιμών όπως φαίνεται παρακάτω.

Σχήμα 2. Πολιτική αύξησης της προσφοράς χρήματος

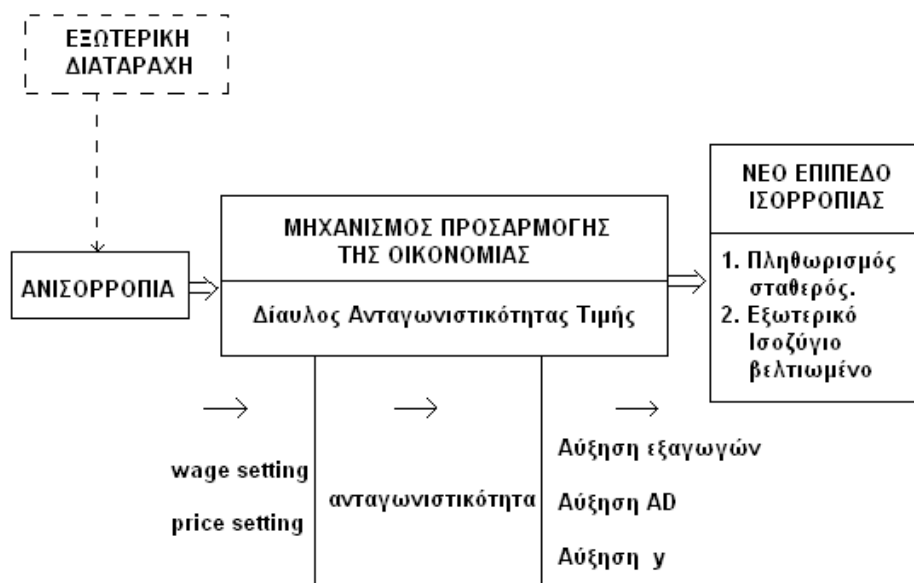
Επισημαίνεται ότι στα πλαίσια μιας οικονομικής και νομισματικής ένωσης οι χώρες που συμμετέχουν υπακούουν σε κοινές πολιτικές, θεσμούς και όργανα, γεγονός που περιορίζει δραστικά τις δυνατότητες αυτόνομων και ανεξάρτητων πολιτικών.

3. Η πολιτική της εσωτερικής υποτίμησης.

Η πολιτική της εσωτερικής υποτίμησης, επιδιώκει την αύξηση της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας μιας χώρας μέσω της μείωσης των μισθών των εργαζομένων. Η μείωση αυτή βελτιώνει την ανταγωνιστικότητα τιμής και οδηγεί σε αυξήσεις των εξαγωγών, της συνολικής ζήτησης και της συνολικής παραγωγής.

Σύμφωνα με τους υποστηρικτές της πολιτικής αυτής, η οικονομία μετά από διαταραχή οδηγείται σε νέο επίπεδο ισορροπίας, στο οποίο ο πληθωρισμός θα είναι σταθερός και ίσος με τον πληθωρισμό των ανταγωνιστριών χωρών και το εξωτερικό εμπορικό ισοζύγιο βελτιωμένο. Με βασικές συνιστώσες τους μισθούς (W), την ανταγωνιστικότητα τιμών (P^*/P), το επίπεδο ανεργίας (U) και το εξωτερικό εμπόριο ($X-M$), ο μηχανισμός λειτουργεί όπως παρακάτω.

Σχήμα 3. Μηχανισμός προσαρμογής σε κατάσταση ισορροπίας.

Το σχήμα εξηγεί πως μια οικονομία ευρισκόμενη σε ανισορροπία, συνεπεία δυσμενών εξωτερικών επιδράσεων, επανέρχεται σε κατάσταση νέας ισορροπίας όταν διασφαλιστεί η ανταγωνιστικότητα τιμών. Σε συνθήκες μη προστατευτισμού, οι ανταγωνιστικές τιμές αυξάνουν τις εξαγωγές, την ενεργό ζήτηση και το επίπεδο παραγωγής και οδηγούν σε σταθερά επίπεδα πληθωρισμού και βελτιωμένο εμπορικό ισοζύγιο.

4. Η ευκαμψία των μισθών.

Το ερώτημα που εγείρεται στη μελέτη είναι αν οι μισθοί στην χώρα μας και στην ευρωζώνη γενικότερα είναι αρκούντως εύκαμπτοι ώστε να αναλάβουν το ρόλο του δίαυλου προσαρμογής.

Η πρόταση της ευρωπαϊκής επιτροπής αναφέρει:

1. Ήπιες αυξήσεις των ονομαστικών μισθών που δεν πρέπει να υπερβαίνουν τις αυξήσεις της παραγωγικότητας, ώστε το μοναδιαίο κόστος εργασίας να μειώνεται, να αυξηθεί η ανταγωνιστικότητα των ευρωπαϊκών επιχειρήσεων, η παραγωγή και η απασχόληση.

2. Το επίπεδο των αμοιβών εργασίας πρέπει να προσαρμόζεται στην παραγωγικότητα της εργασίας ανά χώρα, περιοχή και κλάδο. Το γεγονός αυτό στις ΗΠΑ, διαδραματίζει σημαντικό ρόλο ως «μηχανισμός προσαρμογής», αφού η μετακίνηση των ατόμων στην επικράτειά τους πραγματοποιείται χωρίς προβλήματα. Σε άλλες όμως περιοχές, όπως η ΕΕ, απαιτείται απορρύθμιση της αγοράς από θεσμικές ρυθμίσεις που την καθιστούν ανελαστική και άκαμπτη. Οι οικονομολόγοι του κυρίου ρεύματος (νεοκείνσιανοί) αμφισβητούν την ορθότητα του καθορισμού των μισθών σε εθνικό ή κλαδικό επίπεδο και πιστεύουν ότι οι μισθοί πρέπει να καθορίζονται με βάση την παραγωγικότητα που εκδηλώνεται ανά περιοχή και κλάδο. Επιπλέον πιστεύουν πως με τη μεταφορά πόρων από τις πιο πλούσιες στις πιο φτωχές περιοχές, αναχαιτίζονται οι διαρθρωτικές μεταβολές (Obstfeld, Peri, Eichengreen, 1998).

3. Η αύξηση των πραγματικών μισθών πρέπει να υπολείπεται της αύξησης της παραγωγικότητας της εργασίας, ώστε να αυξάνει η κερδοφορία των επιχειρήσεων, να πραγματοποιούν περισσότερες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου και ακολούθως να αυξάνεται η απασχόληση.

Η λειτουργία της **ελληνικής οικονομίας** τη δεκαετία πριν το ξέσπασμα της διεθνούς χρηματοπιστωτικής κρίσης (2007/8), χαρακτηρίζονταν από **σημαντική και παρατεταμένη ανισορροπία μεταξύ μισθών και παραγωγικότητας**, γεγονός που είχε δυσμενές αντίκτυπο στη διεθνή ανταγωνιστικότητα της χώρας. Κατά τη διάρκεια της κρίσης, η αντίφαση της ανόδου των μισθών ενώ η παραγωγικότητα υποχωρούσε, αντιστράφηκε υπό

το βάρος της διεθνούς εποπτείας και των ρυθμιστικών παρεμβάσεων στην αγορά εργασίας.

Οι ρυθμιστικές αυτές παρεμβάσεις προσέδωσαν ευελιξία στην αγορά και συνέβαλαν στην ανάκαμψη της οικονομίας. Η ευελιξία της αγοράς εργασίας συνετέλεσε στη μείωση της ανεργίας κατά 8% την τετραετία 2015-2018 υπό συνθήκες μηδενικής ανάπτυξης.

Στη διαμόρφωση μισθολογικών πολιτικών πρέπει να λαμβάνονται σοβαρά υπόψη οι δυνατότητες της οικονομίας καθόσον η εύθραυστη και αναιμική ανάκαμψη (Moody's αμετάβλητη αξιολόγηση στη μεταμνημονιακή εποχή) απειλείται με εκτροχιασμό στην περίπτωση που ακολουθηθούν παρελθοντικές πρακτικές παροχών, αλόγιστες επεκτάσεις συλλογικών συμβάσεων με διαιτητικές αποφάσεις, και ομοιο-επαγγελματικές συμβάσεις που δεν τηρούν τους κανόνες της αντιπροσωπευτικότητας. Στο αφιλόξενο διεθνές χρηματοοικονομικό περιβάλλον όπου κυριαρχούν οι speculators, οι arbitragers, και οι hedgers, μια νέα πολιτική αλογία θα δυναμιτίσει την πρόσβαση των επιχειρήσεων, των τραπεζών και του κράτους στις διεθνείς αγορές χρήματος και κεφαλαίων. Σε ορισμένες χώρες τις ζώνης του ευρώ, παρατηρούνται αποκλίσεις σε πληθωρισμό και ρυθμούς ανάπτυξης γεγονός που υποδηλώνει την ανεπαρκή λειτουργία των διαύλων προσαρμογής, τους οποίους οι νεοκείνσιανοί θεωρούν ως επαρκή μηχανισμό αποκατάστασης.

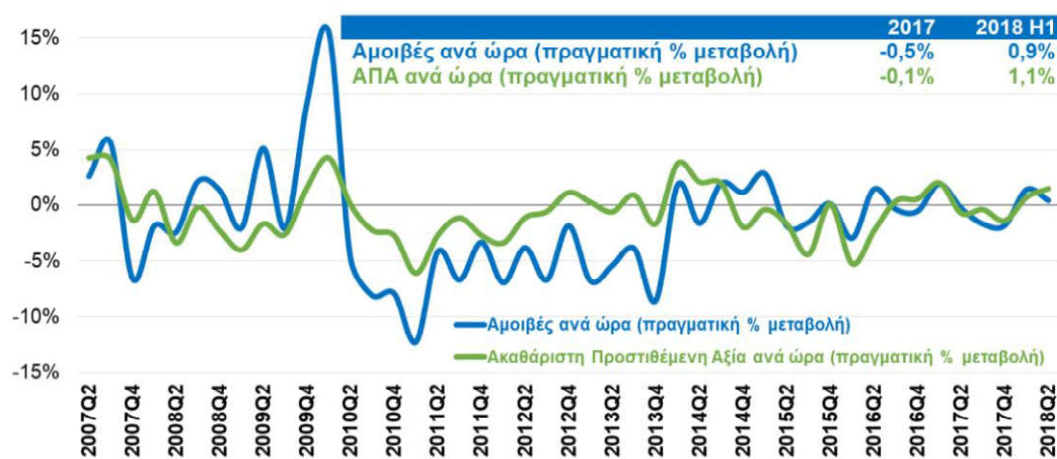
Για τη χώρα μας, υπό τις παρούσες δημοσιονομικές συνθήκες, κάθε αύξηση μισθών πέραν των ορίων της παραγωγικότητας κρίνονται ως μη βιώσιμες. Το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών της Ελλάδας το διάστημα Ιανουαρίου – Ιουλίου 2018 επηρεάσθηκε θετικά από τις εξαγωγές αγαθών πλην καυσίμων πλοίων (+12,40%), την καλή πορεία του τουρισμού στις εισπράξεις (+17,00%) και στις αφίξεις (+14,60%) και τις μεταφορές (κυρίως θαλάσσιες) αγαθών και εμπορευμάτων (+14,20%). Παράλληλα οι αυξήσεις των εισαγωγών πλην καυσίμων (+9,00%), μεγένθυαν το έλλειμμα του ισοζυγίου εμπορευμάτων. Η ανεργία μηνός Αυγούστου 2018 αυξήθηκε έναντι του ίδιου μήνα του προηγούμενου έτους (8/2018: 841.500 έναντι 8/2017: 827.500, πηγή ΕΛΣΤΑΤ)

Οι Dullien και Fritsche (2008), αναλύοντας το μοναδιαίο κόστος εργασίας σε χώρες της ΟΝΕ, διαπίστωσαν σημαντικές διαφορές στις ταχύτητες προσαρμογής. Οι Dullien et al. (2009), αναλύοντας τη σταθερότητα

προσαρμογής δώδεκα χωρών της ευρωζώνης, παρατήρησαν σημαντική αστάθεια σε αρκετές από αυτές, συμπεραίνοντας πως η περίοδος προσαρμογής που χαρακτηρίζεται από βραδεία ανάπτυξη, μπορεί να αποδειχθεί εξαιρετικά μεγάλη, προκαλώντας έτσι τις αντιδράσεις των λαών κατά της ΟΝΕ.

Λαμβάνοντας υπόψη χωρίς εποχική διόρθωση, τις αμοιβές σαν το άθροισμα μισθών και εισφορών (εργοδότη και ασφαλισμένου) αποπληρωσμένες με το ΔΤΚ και την ανά ώρα Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία (ΑΠΑ), διερευνούμε και συγκρίνουμε τις πραγματικές μεταβολές τους.

Σχήμα 4. Μεταβολές (%) αμοιβών & ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας

Πηγή: Eurostat (Q2 2018)

Στο σχήμα καταδεικνύεται η διαχρονική συνάφεια, σύγκλιση και απόκλιση των ποσοστιαίων πραγματικών μεταβολών των αμοιβών και τις παραγωγικότητας εργασίας.

Στο παρόν σημείο κρίνεται σκόπιμη για λόγους ανάλυσης, η αναφορά στην **έννοια της Ακαθάριστης Προστιθέμενης Αξίας (ΑΠΑ)** και το ρόλο της στην τελική διαμόρφωση του ΑΕΠ.

Η προστιθέμενη αξία προκύπτει αν από την ακαθάριστη αξία παραγωγής αφαιρεθεί η ενδιάμεση ανάλωση, δηλαδή το κόστος των εισροών. Για το λόγο αυτό ο προσδιορισμός της προστιθέμενης αξίας εξαρτάται τόσο από τις ποσότητες (Q) και τις τιμές (P) της παραγωγής όσο και από τις ποσότητες και τις τιμές της ενδιάμεσης κατανάλωσης.

Ακούγεται απλό, αλλά στην ουσία αποτελεί μια πολύπλοκη διαδικασία, καθώς αφορά τέσσερις εξαιρετικά πολυπαραγοντικούς τομείς.

1. Οι *ποσότητες* (Q) της παραγωγής και της ενδιάμεσης ανάλωσης προσδιορίζονται, μεταξύ άλλων, από την παραγωγικότητα της εργασίας και την αποδοτικότητα των εισροών, που με τη σειρά τους εξαρτώνται από την τεχνολογία και την τεχνική υποστήριξη.

2. Οι *τιμές* της παραγωγής (P) προσδιορίζονται από την ποιότητα των προϊόντων και των υπηρεσιών και τις συνθήκες της αγοράς, οι οποίες επηρεάζουν επίσης και τις τιμές των εισροών.

Η *δημιουργία* ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας είναι αναγκαία συνθήκη για την ανάπτυξη, δεν είναι όμως και ικανή, αφού κρίσιμης σημασίας είναι η *διαχείρισή* της, ο σκοπός για τον οποίο χρησιμοποιείται.

Η ΑΠΑ αποτελεί οικονομικό μέγεθος που τροφοδοτεί μια σειρά από άλλα κρίσιμα μεγέθη της οικονομίας και πιο συγκεκριμένα από την προστιθέμενη αξία πληρώνονται:

- Οι αμοιβές των απασχολουμένων.
- Οι φόροι.
- Οι εργοδοτικές εισφορές.
- Τροφοδοτούνται τα κέρδη.
- Είναι η πηγή της αγοραστικής δύναμης.
- Διαμορφώνει τη φορολογική βάση.
- Ενισχύει τα έσοδα του ασφαλιστικού συστήματος.
- Προκαλεί τις επενδύσεις στη χώρα.

Το αναπτυξιακό περιεχόμενο της προστιθέμενης αξίας, ακόμα και αν αυτή είναι υψηλή, αποδυναμώνεται από διαρροές του συστήματος όπως η φοροδιαφυγή, η εισφοροδιαφυγή, ο ανεπαρκής προσδιορισμός φορολογικής βάσης κλπ. Οι προτάσεις και οι παρεμβάσεις για την **αύξηση της προστιθέμενης αξίας** πρέπει να συνοδεύονται από ολοκληρωμένες πολιτικές και συγκεκριμένα σχέδια, τόσο για τη διευκόλυνση της *δημιουργίας* της όσο και την αποτελεσματική *διαχείρισή* της.

Το **ΑΕΠ (GDP=Y)** από την άλλη μεριά, στη βάση του περιλαμβάνει τέσσερις κατηγορίες δαπανών

1. Την ιδιωτική κατανάλωση (δηλαδή τα έξοδα νοικοκυριών για αγαθά και υπηρεσίες πλην αγορά κατοικίας, **C**).

2. Την επένδυση (έξοδα για κεφαλαιουχικά αγαθά ιδιωτικά I_B και δημόσια I_G , αποθεματικά I_Y , οικοδομήματα και νέες κατοικίες).

3. Τις δημόσιες δαπάνες (έξοδα σε αγαθά και υπηρεσίες, Κυβέρνησης, Δήμων, Περιφέρειας, **G**).

4. Τις Καθαρές Εξαγωγές **NX** (εξαγωγές **X** μείον εισαγωγές **M**).

Κατά συνέπεια:

$$GDP = C_P + C_G + (I_B + I_G + I_Y) + X - M \quad (1)$$

Επειδή

$$C_G + I_G = G, \quad I_B + I_Y = I \quad \text{και} \quad X - M = NX$$

τότε η σχέση (1) του ΑΕΠ γράφεται

$$GDP = C + G + I + NX$$

Ο παραπάνω υπολογισμός του ΑΕΠ έγινε με τη **μέθοδο της συνολικής δαπάνης**, πέραν αυτού και με βάση την αντίληψη ότι το ΑΕΠ ορίζεται ως το άθροισμα των αμοιβών των συντελεστών της παραγωγής, των αποσβέσεων παγίου κεφαλαίου και των έμμεσων φόρων μειωμένων κατά τα ποσά των επιδοτήσεων προς τις εγχώρια εγκατεστημένες μονάδες και των καθαρών επιβαρύνσεων των εισαγωγών, το ΑΕΠ δύναται να υπολογιστεί ισοδυνάμως και με την **εισοδηματική μέθοδο** ως ακολούθως.

Θεωρώντας:

- Αμοιβές εξαρτημένης εργασίας W_d
- Αμοιβές κεφαλαίου (τόκοι, έγγειες πρόσοδοι και επιχειρηματικά κέρδη) Y_{kd}
- Έμμεσοι φόροι T_{ind}
- Απόσβεση παγίου κεφαλαίου **D**
- Επιδοτήσεις T_s

Η σχέση (1) γράφεται:

$$GDP = W_d + Y_{kd} + T_{ind} + D - T_s$$

Κατόπιν των παραπάνω η έννοια της ΑΠΑ και η σχέση της με το ΑΕΠ συνοψίζεται στη μαθηματική σχέση:

Ακαθάριστη Αξία Παραγωγής

(-) Ενδιάμεση Κατανάλωση

Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία (ΑΠΑ)

(+) Έμμεσοι Φόροι προς επιχειρήσεις

(+) Φόροι Εισαγωγών

(-) Επιδοτήσεις Εισαγωγών

Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (GDP)

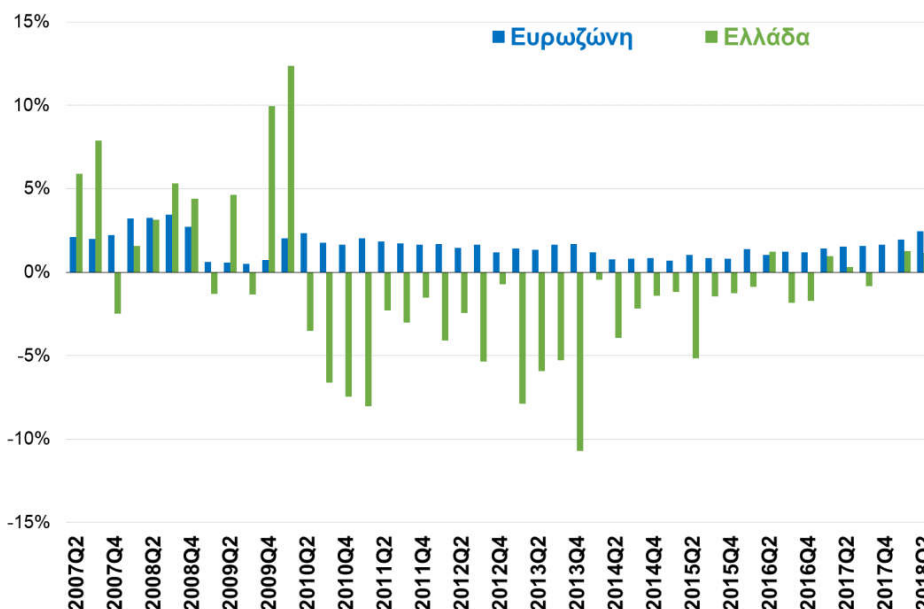
5. Οι μισθοί και απασχόληση στην Ελλάδα.

Σε περιόδους (φαινομενικής) οικονομικής ανάπτυξης και μεγέθυνσης, πριν γίνει αντιληπτή και λίγο αργότερα βιωματικά αισθητή η οικονομική κρίση, οι μισθοί στη χώρα μας αύξαναν με ρυθμούς σχεδόν τριπλάσιους (2,57 φορές) από τους αντίστοιχους της ζώνης του ευρώ.

Πιο συγκεκριμένα την περίοδο 2000 – 2008 η μέση ετήσια αύξηση των αμοιβών ανά μισθωτό ήταν +5,9% στην Ελλάδα και +2,3% στην Ευρωζώνη. Από το 2009 και έπειτα, στη χώρα μας η τάση αντιστρέφεται με αποτέλεσμα οι αυξήσεις των αμοιβών για το 2017 να διαμορφώνεται στο +0,1%, έναντι του +1,5% της Ευρωζώνης (δεκαπέντε φορές πιο χαμηλά) και κατά +1,2% το α' εξάμηνο του 2018, έναντι του +2,2% (1,83 φορές πιο χαμηλά) που καταγράφεται στην Ευρωζώνη. Η ύφεση της χώρας που κορυφώθηκε το 2013 είχε σαν συνέπεια την ίδια χρονιά οι μισθοί να καταγράψουν ιστορικά χαμηλά.

Συγκριτικά η ποσοστιαία μεταβολή των αμοιβών ανά εργαζόμενο στην Ελλάδα και την Ευρωζώνη (χωρίς εποχική διόρθωση), για την περίοδο 2007 - 2018 δίνεται στο παρακάτω ραβδόγραμμα.

Σχήμα 5. Μεταβολές (%) αμοιβών σε Ελλάδα και Ευρωζώνη

Πηγή: Eurostat (Q2 2018)

Αναλύοντας το **κλαδικό περιβάλλον** παρατηρούμε πως η αύξηση των μισθών είναι ισχυρότερη στην μεταποίηση (+1,00% το 2017 και +2,00% το α' εξάμηνο του 2018), και ασθενέστερη στο εμπόριο τις μεταφορές και τον τουρισμό (+0,30% το 2017 και το α' εξάμηνο του 2018)

Όσον αφορά την **απασχόληση στη χώρα μας** το 2017 αυξήθηκε κατά 2,2%. Αναλυτικότερα οι κατά κλάδο **αυξήσεις** έχουν ως εξής:

- Οι κλάδοι της ενημέρωσης και επικοινωνίας (+8,4%), μεταξύ άλλων περιλαμβάνουν τις τηλεπικοινωνίες, τις εκδόσεις, τις κινηματογραφικές και τηλεοπτικές ταινίες, τις υπηρεσίες πληροφορικής και προγραμματισμού Η/Υ, τις υπηρεσίες πληροφοριών, την επεξεργασία δεδομένων. Οι κλάδοι αυτοί αντιπροσωπεύουν το 3.3% της συνολικής ΑΠΑ της ελληνικής οικονομίας.
- Οι κλάδοι της μεταποίησης (+4,7%), που αντιπροσωπεύουν το 10,2% της συνολικής ΑΠΑ της οικονομίας.
- Οι κλάδοι εμπορίου, μεταφορών και τουρισμού (+2,7%) που αντιπροσωπεύουν το 24% της ΑΠΑ και
- Οι κλάδοι δημόσιας διοίκησης, εκπαίδευσης και υγείας (+1,9%), που αντιπροσωπεύουν το 21% της οικονομίας.

Αντίστοιχα **μειώσεις** εμφανίζουν οι κλάδοι:

- Της γεωργίας και της κτηνοτροφίας (-1,0%), που αντιπροσωπεύουν το 11%, της απασχόλησης.
- Των κατασκευών (-2,5%) που αντιπροσωπεύουν το 5% της απασχόλησης και
- Των τραπεζών και των ασφαλειών (-2,1%), που αντιπροσωπεύουν το 2% της απασχόλησης

Αναφορικά με τις **καταβαλλόμενες αμοιβές** η μεσοσταθμική αύξηση του +0,1% (το 2017), κατανέμεται ανισομερώς ως ακολούθως:

- Τράπεζες και-ασφάλειες ηγούνται της κατάταξης σε αυξήσεις με +4,7% (+5,4% το 2016), μάλλον λόγω της επίπτωσης στο μισθολογικό κόστος των προγραμμάτων εθελουσίας εξόδου.
- Γεωργία και κτηνοτροφία (+2,1%).
- Μεταποίηση (+1,0%) και
- Εμπόριο, μεταφορές, τουρισμός (+0,3%)..

Η συμμετοχή του κάθε κλάδου εργασίας στην Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία και στην Απασχόληση για το έτος 2017 στην Ελλάδα φαίνεται στον πίνακα που ακολουθεί.

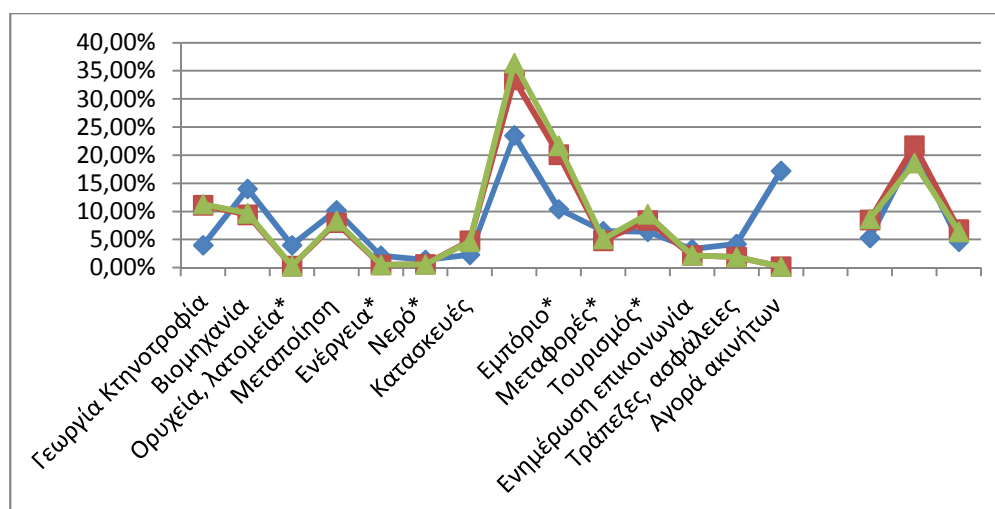
Πίνακας 1. Μερίδια των κλάδων στην ΑΠΑ και την Απασχόληση

Κλάδος	Μερίδιο (%) στην ΑΠΑ	Μερίδιο (%) στην απασχόληση σε άτομα	Μερίδιο (%) στην απασχόληση σε ώρες
Σύνολο	100,0%	100,0%	100,0%
Γεωργία Κτηνοτροφία	4,0%	11,1%	11,3%
Βιομηχανία	14,0%	9,4%	9,7%
Ορυχεία, λατομεία*	4,0%	0,3%	0,3%
Μεταποίηση	10,2%	8,0%	8,3%
Ενέργεια*	2,1%	0,5%	0,5%
Νερό*	1,4%	0,6%	0,6%
Κατασκευές	2,3%	4,8%	4,6%
Εμπόριο, μεταφορές, τουρισμός	23,5%	33,4%	36,4%
Εμπόριο*	10,4%	20,1%	21,7%
Μεταφορές*	6,5%	4,8%	5,1%
Τουρισμός*	6,4%	8,4%	9,5%
Ενημέρωση επικοινωνία	3,3%	2,2%	2,2%
Τράπεζες, ασφάλειες	4,2%	1,9%	1,9%
Αγορά ακινήτων	17,2%	0,2%	0,2%
Επιστημονικά & τεχνικά επαγγέλματα	5,3%	8,5%	8,7%
Δημόσια διοίκηση, εκπαίδευση, υγεία	20,8%	21,7%	18,6%
Τέχνες, διασκέδαση και λοιπές υπηρεσίες	4,6%	6,8%	6,4%

Πηγή: Eurostat (2017) *Στοιχεία 2016

Τα δεδομένα του πίνακα δίνονται διαγραμματικά στο Σχήμα 6 που ακολουθεί και στο οποίο είναι εμφανής η υψηλή συσχέτιση των μεριδίων

Σχήμα 6. Συσχέτιση % μεριδίων των κλάδων σε ΑΠΑ και Απασχόληση

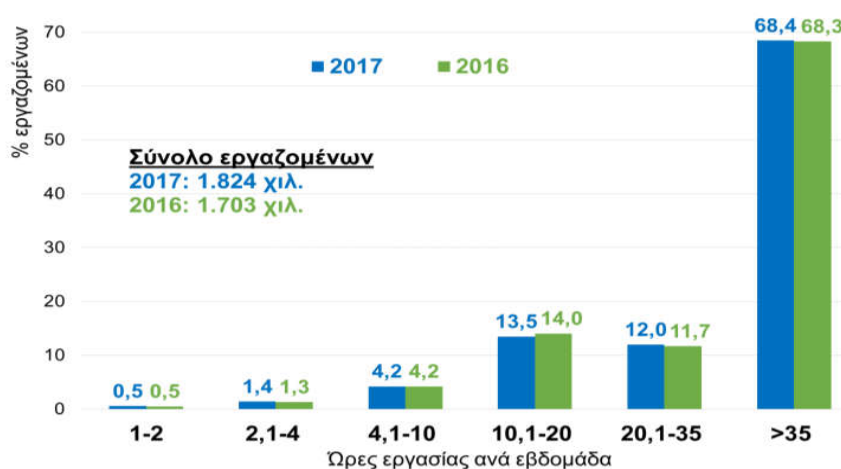
Το 2017, η απασχόληση των μισθωτών αυξήθηκε κατά **+2,2%** και οι αποδοχές ανά μισθωτό κατά **+0,1%** (περιλαμβάνονται και οι εισφορές εργαζομένων και εργοδοτών).

Οι αποδοχές ανά ώρα εργασίας αυξήθηκαν το 2017 κατά **+0,6%**, και το α' εξάμηνο του 2018 κατά **+1,1%**, έχοντας μειωθεί κατά μέσο ετήσιο όρο (- **1,3%**) την τριετία 2014- 2016 και (-**4,6%**) την προηγούμενη τριετία 2011- 2013, με το 2013 να μειώνονται κατά (-**7,0%**) λόγω της μείωσης και του κατώτατου μισθού.

Ο **θετικός πληθωρισμός** όμως εξουδετέρωσε στην πραγματικότητα τις ονομαστικές αυξήσεις των μισθών (+0,6%) του 2017, με τους μισθούς σε πραγματικούς όρους να μειώνονται κατά -0,5%, συγκρατώντας, έτσι, και την ιδιωτική κατανάλωση (+0,1% το 2017 και +0,4% το α' εξάμηνο του 2018).

Σημειώνεται πως οι μισθοί ανά μισθωτό είναι ένας δείκτης που δεν λαμβάνει σε κάποιο βαθμό υπόψη τον αριθμό των ωρών που δουλεύει ο εργαζόμενος. Σύμφωνα με τη μεθοδολογία που ακολουθείται στην Έρευνα Εργατικού Δυναμικού, απασχολούμενος θεωρείται όποιος την περασμένη εβδομάδα εργάστηκε τουλάχιστον 1 ώρα, ή ήταν προσωρινά απών από την εργασία του αυτή. Μια ένδειξη για την κατανομή των εργαζομένων, ως προς το σύνολο των εβδομαδιαίων ωρών απασχόλησης, παρέχεται στο σχήμα που ακολουθεί από τα στοιχεία του **Συστήματος «ΕΡΓΑΝΗ»** (με βάση δηλώσεις εργοδοτών).

Σχήμα 7. Κατανομή των εργαζομένων βάση των ωρών απασχόλησης

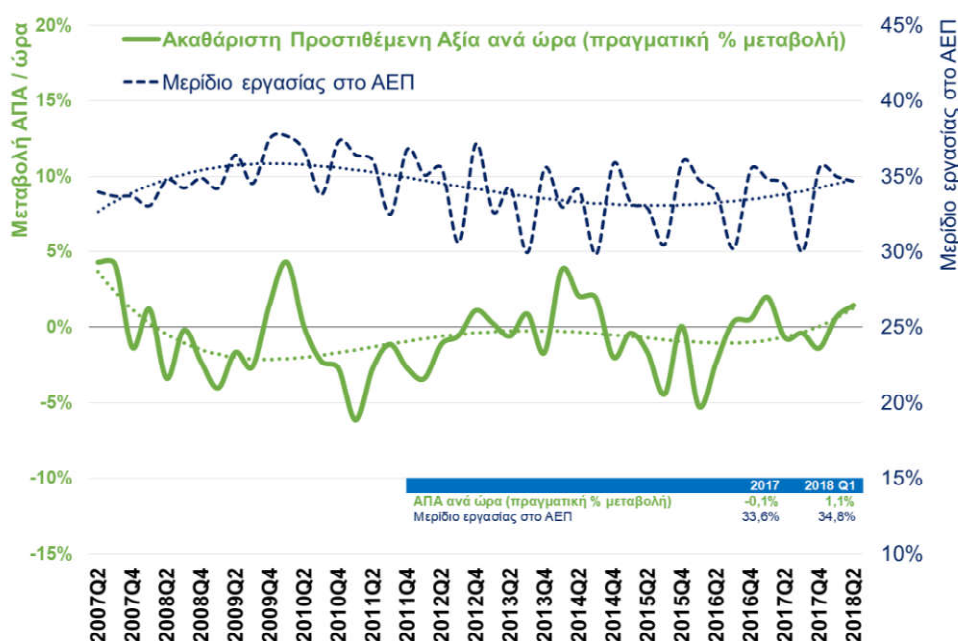
Πηγή: ΕΡΓΑΝΗ, Ειδικό Τεύχος, Οκτ. 2017

Σύμφωνα με τα παραπάνω, το 68,4% των εργαζομένων στην Ελλάδα απασχολείται πάνω από 35 ώρες εβδομαδιαίως, ενώ το 6,1% κάτω από 10 ώρες εβδομαδιαίως, με 10.000 άτομα περίπου να απασχολούνται 1-2 ώρες εβδομαδιαίως.

Σε μια περίοδο βαθιάς προσαρμογής της ελληνικής οικονομίας όπου οι ευέλικτες μορφές απασχόλησης παίζουν όλο και μεγαλύτερο ρόλο, η σύνθεση της απασχόλησης του πληθυσμού αποτελεί καθοριστικό παράγοντα που πρέπει να λαμβάνεται υπόψη. Την καλύτερη **ένδειξη για τη μεταβολή του κόστους εργασίας** αποτελούν οι αμοιβές των μισθωτών ανά ώρα εργασίας.

Η σχέση της ΑΠΑ ανά ώρα και μερίδιο εργασίας για την περίοδο 2007-2018 φαίνεται στο παρακάτω διάγραμμα.

Σχήμα 8. ΑΠΑ ανά μερίδιο και ώρα εργασίας στο ΑΕΠ 2007-2018

Πηγή: Eurostat (Q2 2018)

Σε διεθνές επίπεδο, **το μερίδιο της εργασίας στο εθνικό εισόδημα** έχει εξασθενήσει σημαντικά τις τελευταίες δεκαετίες ως αποτέλεσμα αλλαγών που λαμβάνουν χώρα στον κόσμο της εργασίας όπου παρατηρούνται:

1. Μειούμενη συνδικαλιστική πυκνότητα.
2. Μεγαλύτερη ευελιξία στην αγορά εργασίας.
3. Μεταφορά παραγωγικών δραστηριοτήτων εκτός των προηγμένων δυτικών οικονομιών (παγκοσμιοποίηση).

4. Ανακατατάξεις λόγω των τεχνολογικών εξελίξεων.

5. Υποκατάσταση κεφαλαίου με εργασία.

Στις αναπτυσσόμενες χώρες οι εξελίξεις αυτές συμβαίνουν χωρίς να έχουν οδηγήσει την ανεργία ή τους μισθούς σε αποσταθεροποιητικά επίπεδα κάτι που είναι προφανές λόγω των συνεχών αυξήσεων των μισθών και της χαμηλής ανεργίας που επικρατούν.

6. Συμπεράσματα.

1. Η νεοκείνσιανή θεωρία (κύριο ρεύμα) η οποία αναπτύχθηκε σε συνθήκες μη προστατευτισμού, πρεσβεύει ότι η **ευελιξία της αγοράς εργασίας είναι το βασικό προαπαιτούμενο για την ομαλή προσαρμογή της οικονομίας** μετά από διαταραχή. Αν η αγορά εργασίας είναι άκαμπτη, δηλαδή δεν μειωθούν οι μισθοί, δεν εμφανιστεί κινητικότητα εργαζομένων κλπ, τότε η προσαρμογή θα γίνει σε βάρος της παραγωγής (μείωση) και της απασχόλησης (ανεργία).

2. Το **βάρος της προσαρμογής** κατά τους νεοκείνσιανούς **μεταφέρεται στους μισθούς**, όπου μια αύξηση των πραγματικών μισθών $\frac{w}{p}$ δεν προκαλεί αύξηση της ενεργού ζήτησης AD λόγω περιορισμού των κερδών και κατ' επέκταση των επενδύσεων, η δε ανεργία ισορροπίας (natural) προσδιορίζεται αποκλειστικά από την προσφορά και αποτελεί ισχυρό ελκυστή σε κατάσταση ισορροπίας (γεγονός που αμφισβητείται από αρκετούς νεοκείνσιανούς οικονομολόγους)..

3. Σε πραγματικούς όρους, ανεξαρτήτως βραχυχρόνιων διακυμάνσεων, οι μισθοί δεν μπορούν παρά **να αντανakλούν την παραγωγικότητα** της οικονομίας

4. **Η αγορά εργασίας προσεγγίζει σήμερα μια υγιή κανονικότητα**, όπου οι μεταβολές στους μισθούς συμβαδίζουν «grosso modo» με τις μεταβολές στην παραγωγικότητα. Το 2017, οι αμοιβές ανά ώρα σε πραγματικούς όρους μειώθηκαν κατά -0,5%, με την παραγωγικότητα σε πραγματικούς όρους να μειώνεται κατά -0,1%, ενώ στο α' εξάμηνο του 2018, η παραγωγικότητα αυξάνεται κατά +1,1% και οι αμοιβές κατά +0,9%.

5. Οι μισθοί και η παραγωγικότητα εργασίας τον τελευταίο καιρό στην Ελλάδα κινούνται αρμονικά χωρίς κρατικές παρεμβάσεις. **Οι αμοιβές των**

μισθωτών στις οποίες περιλαμβάνονται και οι εισφορές εργοδοτών και εργαζομένων **αυξάνουν όσο και η παραγωγικότητα** της εργασίας.

6. Κάθε επιστροφή σε **αυξήσεις μισθών πέραν των ορίων που επιβάλλει η μεταβολή της παραγωγικότητας, θα αρχίσει και πάλι να συμβάλει αρνητικά στην ανταγωνιστικότητα** της ελληνικής οικονομίας και να υπονομεύει την πενιχρή ανάκαμψη της οικονομικής δραστηριότητας την περίοδο που διανύουμε.

7. Τα εισοδήματα των εργαζομένων θα αυξάνουν σε μια σταθερή, ασφαλή και υγιή βάση μόνο όταν υπάρξει **αύξηση της παραγωγικότητας σε μονιμότερη βάση.**

8. Προσπάθειες τεχνητής αύξησης του μεριδίου της εργασίας στο εθνικό εισόδημα, μέσω μισθολογικών διεκδικήσεων πέραν της παραγωγικότητας, και παρά την υποκατάσταση κεφαλαίου - εργασίας δεν ασκούν παρά προσωρινή μόνο επίδραση στα εισοδήματα των εργαζομένων.

9. Η κανονική κερδοφορία και η υγιής οικονομική δραστηριότητα των επιχειρήσεων, είναι εκείνες που προσφέρουν δουλειές, μισθούς και σταθερές προοπτικές δημιουργικής ανέλιξης των ατόμων, ενώ παράλληλα τείνουν να επαναφέρουν στον μακροχρόνιο ορίζοντα την οικονομία σε ισορροπία.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αζναουρίδης Ι. (2015), «Πολιτικές παροχών σε συνθήκες κρίσης», *Ακαδημία Στρατηγικών Αναλύσεων, Κείμενο Εργασίας Νο. 9*
- Agell, J. and Bennmarker, H. (2007), «Wage incentives and wage rigidity: a representative view from within», *Labour Economics*.
- Bean, C. (1998), «The interaction of aggregate-demand policies and labour market reform», *Swedish Economic Policies Review*.
- *ΕΡΓΑΝΗ, Ειδικό Τεύχος, Οκτ. 2017*
- Hicks, J. R. (1974), «The crisis in Keynesian Economics», *Oxford: Basil Blackwell*.
- Ιωακείμογλου Η., (2012), «Εσωτερική υποτίμηση και συσσώρευση κεφαλαίου», *ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ Μελέτες/22*.
- Νικολαΐδης Ευαγγελος., (2011) «Το αγροτροφικό σύστημα και η ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας», στο Βλάχου Α., Θεοχαράκης Ν., Μυλωνάκης Δ. (επιμ.) *Οικονομική Κρίση και Ελλάδα, Αθήνα, Gutenberg, Εταιρεία Πολιτικής Οικονομίας*.
- Nikolaidis E., L. Maroudas, (2013) “Institutional changes and the expansion of flexible forms of employment in the higher education: the case of Greece. *Journal for Critical Education Policy Studies*, 11(3), 127-145.
- Πετράκη-Κώπτη Α., (1985), «Μακροοικονομική θεωρία και πολιτική», *Αθήνα, Εκδόσεις Παπαζήσης*.
- Sartzetakis E.S., (2001) «Tradeable Emission Permits Regulations in the Presence of Imperfectly Competitive Product Markets: Welfare Implications», in *The Implementation and Evolution of Emissions Trading Programs* (Tom Tietenberg Ed), *Ashgate Publishing Limited, Aldershot, UK, May 2001, reprinted from: Environmental and Resource Economics, Vol. 9, pp. 65-81, 2001*.
- ΣΕΒ (2018), Δελτίο για την Ελληνική Οικονομία, Τεύχος 154.

